

A látogatás

Az árokszéli ösvény az orgonabokrok alatt egészen a kiskapuig vezetett. A megnyugvás útja volt ez. A mályvával szegélyezett, kissé lejtős gyalogút örök árnyékban várta, hogy rálépjenek azok, akik Ottilia asszonyhoz igyekeztek. Talán a súlyos csend, talán az elhanyagoltságában is különleges kert, a vöröslő aranyalmafák, a valamikor oly nagy gonddal körbenyírt bukszusok, s a kert minden zugában fellelhető tamariszkuszok közelsége nyugtatta meg az embereket; lassú léptekkel, meg-megállva, az áthatolhatatlan orgonasövényt bámulva jutottak el a még a háború előtt ácsolt kiskapuig. Mert azt is tudta mindenki, hogy a kiskaput Ottilia asszony férje — egy bizonyos huszárszázados, a nevére nem emlékezett senki — állította fel, vastag fenyődeszkát használt hozzá, s a négy sarkát kovácsoltvassal erősítette meg. Harminc év is eltelt már a háború óta, a huszárszázados pedig ennyi nyomot hagyott maga után, ezt az utcai kaput, mert itt, Ottilia asszony házában is csak pár hónapig élt. Egyenruháját soha nem vetette le, s miközben a kertet gyeptégláztatta, akkor is fényesre suvickolt csizmában és egy pálcikával a hóna alatt irányította a munkákat, akár egy karmester.

A háború már rég elfelejtődött, s vele együtt a huszárszázados emlékét is elnyelte az idő. Azazhogy mégsem... S erre Ottilia asszony is véletlenül jött rá. Egy elszólásból. Valaki a férjét említette, a „huszárcapitányt”, mert így hívták, s mondott még valamit, amin nevetett a hallgatóság. S azóta ez a megjegyzés befészkelődött a tudatába. S ha kiment a kertből az országútra, ezt visszahangozták az udvarok s a házak. Ezért inkább a kertjében báméskodott, elnézegette a térdig nőtt gatz, olykor-olykor arra is gondolt, hogy rendbehozhatja a kertet, de a gondolat, amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan el is illant. Tudta jól, a napszámot nem tudná kifizetni és ellátni, mert olyan idők járnak, hogy még a sánta szomszéd is két liter bort, szalonnát, kenyeret és pénzt kér... egyetlen napi munkáért. Vágyaiban ilyenkor ott lépkedett mellette a férje, megsimogatta a bukszusokat, megbámulta az aranyalmafákat, majd a nagy diófák alatt leült a vaslábu asztalhoz. Azt még a férje hozta magával Máramarosból, ahová Ottilia asszony a háború óta szüntelenül kíváncozott, de sohasem jutott el. Oh, mennyi sikertelenség, mennyi szerencsétlenség az élet, gondolta ilyenkor, mert az asztal már belesüppedt a földbe, meg is billent már, amióta a huszárszázados elindult a frontra, nem mozdította el senki, de nem is ült mellé még Ottilia asszony sem. De hát ezek az emlékek ritkán gyötörték az asszonyt, a férje szóltan ember volt — bizonyosan szegény is —, szemérmesen hallgatott a múltjáról, Ottilia asszony csak annyit sejtett meg, hogy postáskisasszony lehetett az anyja, valahol Máramarosban, de hogy ki volt az apja, arra a kérdésre sohasem adott választ.

Pár napja történhetett — Ottilia asszony időszámítása szerint akkor kezdődött a nyár, éppen azon a napon, hogy lejött a ház bejáratánál a lépcsőkön —, a faluban a legtöbb lépcső az ő verandájához vezetett. A férje igen szükségzavú ember volt, titokzatoskodó is, valójában éppen ezért maradt róla kevés emléke, de amíg leért a kertbe, arra gondolt, hogy miért is ácsolta azt a kiskaput. Miért is foglalkozott vele annyit, mintha azon múlt volna a világ sorsa? Miért is tett rá anyyi nehéz vasat és olyan jó zárat, hogy még ma is működik? Bár idegen volt a faluban, néhány családdal igen gyorsan megbarátkozott, s gyakran meghívta őket. S ha már együtt voltak, akkor észrevétlenül kiment a házból és becsukta az utcai kiskaput.

Három család járt hozzájuk: a Réthy meg a Fritzer család, és minden alkalommal eljött Timár Menyhért is, a feleségével. A Réthyek és a Fritzerék már rég elköltöztek a faluból, de Timár Menyhért még itt lakik pár házzal odább. Haragudott is magára, hogy ez eddig nem jutott eszébe. Mert Timárral kellene rendbehozatni a kertet, akit ugyan elég ritkán lát, de most azonnal elmegy hozzá és emlékezteti azokra a régi időkre. Mert Timár Menyhértnak semmije sem volt, se háza, se földje . . . csak éppen a felesége. Valahonnan a Szamoson túlról hozta az asszonyt. Azzal indokolták Timárék meghívását, hogy a férfi tud közülük a legjobban kártyázni. S Timár felesége ott ült mindig kártyázás közben a férje mellett, sohasem jött át a másik szobába, ahol Ottilia asszony Réthynével és Fritzernével a nehéz idők csapásain sajnálkozott.

Ottilia asszony emlékezett rá, hogy egy alkalommal Réthy úr alkudozott Timár Menyhérttel. Tíz négyszögöl szőlő egy órára, mondta Réthy úr, de Timár Menyhért húsz négyszögölt kért és minden eltelt óra után egy papirost, amelyen Réthy úr közölte, hogy a faluhoz tartozó szőlőhegyen, az ő tulajdonában levő birtokon immáron húsz, negyven vagy hatvan négyszögöl Timár Menyhértet illeti meg. És Timár, ez a ravasz paraszt egyre csak gyűjtögette a papirokat. Bizonyos, hogy Fritzer úr is adott valamit Timárnak, no meg elképzelt, hogy az ő férje is. Talán egy zsebórát, mert jól emlékezett rá, hogy megismerkedésük idején zsebórája volt, aztán egyik napról a másikra eltűnt. Ha most elmegy Timárékhoz, esküdni merne rá, hogy a zsebóra ott lesz valahol a lakásban.

Ottilia asszony tudta, Timárnéval kell beszélnie, emlékeztetni fogja azokra a téli estékre, amikor az asszony órákon át, hol Réthy, hol Fritzer úrral, hol meg . . . igen, az ő férjével is, különvonult a kisszobába . . .

Timár Menyhért az ő házában keresett háromszáz négyszögöl szőlőt. A legnagyobb táblát az egész szőlőhegyen. Erre fogja majd emlékeztetni. Mert kupleráj volt az ő háza, amit ugyan akkoriban is sejtett, de a férje elterelgette a gyanúját, mondván, ők csak szórakoznak, s az asszony azért maradt a férfiak mellett, mert az úriasszonyok között úgysem érezné jól magát.

Ottilia asszonynak nehezebbre esett már a járás, az árnyékos ösvényen előre-görnyedve megállt pihenni, majd a botjával segítve magán, kijutott az országútra, ahol a szálldosó por most az élet, az igazi élet ízére emlékeztette. Pedig az is lehet, hogy megcsalják az érzékei, hiszen saját kertjének a levegőjéhez szokott, s az országúton zajló élet, az aszfalt fölött szálldosó por távolinak és ellenségesnek tűnt, ám most mégis változás, a mozgás jele volt számára, szemben otthoni életének dermedtségével. A nyári naptól átforrósodott aszfalt a hűvös árnyékhoz szokott lábát fokozatosan felmelegítette, s ez újdonságként hatott rá, mintha sohasem érzett volna még hasonlót. A déli órák fülledtségében az országút különös fényeit a túlvilágra való megérkezés látványával azonosította, s ezen pillanatnyi zavarom nem is csodálkozott, hiszen az elmúlt hetek verejtékes reg-

gelei, a felkelések szörnyű izgalma, hogy az ágy fogva tartja, s többé nem tud leszállni róla, a túlvilág újra és újra elképzelt képeivel töltötték fel a képzeletét. Elvonultan élt a férje halála óta, igaz, nem a férje miatt bánkódott, hanem mert úgy alakult körülötte a világ, jobbnak látta visszahúzódni. Hol a házat akarták elvenni, hol meg lakókat próbáltak a nyakára hozni, hol meg a kertjéből szerettek volna egy jókorát kihalászni. S ha nincs Jármly Dénes — a volt szolgabíró fia — akkor talán már mindenéből kiforgatták volna. De Jármly mindenkinek juttatott valamit a régi értékekből, az egymást váltó előjáróság a lekötelezettje volt, így aztán lassan Ottilia asszony legfontosabb emberévé lett, nemcsak vagonának a megmentője, de a háború után — a legnagyobb titokban — az ágyát is megosztotta vele.

Újra és újra beszívta a port. A kanyarodó országutat bámulva ellátott egészen a templomig. Így várta Jármly Dénest is. Délutánonként. Délután, délután, motyogta, s emlékezetében megelevenedett Jármly Dénes takaros mozdulata, ahogyan kinyitotta a nehéz vasakkal ácsolt kiskaput. Úgy érezte, az elvadult kert bokrai, a burjánzó gyomok, a földig hajló faágak tüntették el később Jármlyt, bár a valóságban — s ezt józanabb pillanataiban nagyon jól tudta Ottilia asszony is — miután visszaszerezte apja házát, a faluhoz tartozó tanyát, odaköltözött. De hát ez Ottilia asszonynak azt jelentette, hogy a férfi eleinte csak elmaradozott, majd elfeledkezett róla.

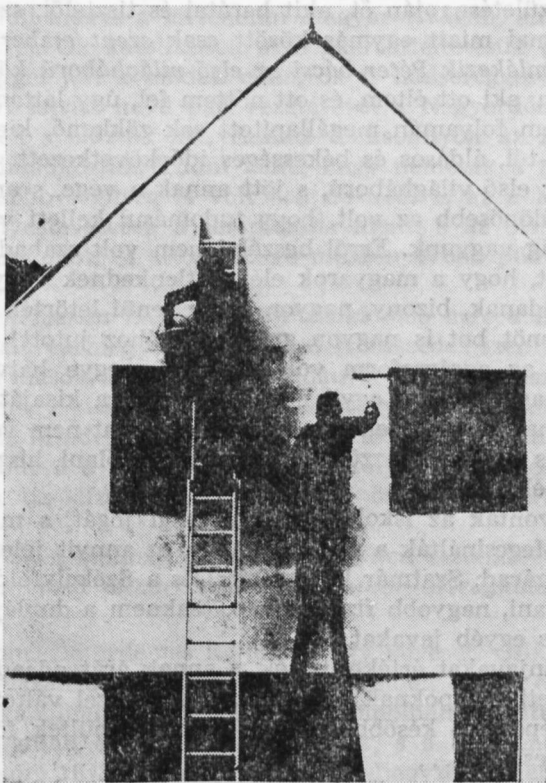
Botjával belökte Timár Menyhért kapuját, s belépett az udvarra, ahol a frissen permetezett szőlőlugas alatt a földbe süllyesztett téglákon újra erőre kapott. A kellemes árnyék teszi, gondolta, s ahogy az imént az utca pora az életre, az emberekre emlékeztette, most arra gondolt, hogy a meleg levegőt árasztó országutakon folytonos a vándorlás, a nap minden percében történik valami váratlan kaland, és az emberek rohanó együttléte is mennyire izgató... csak hát nagyon messziről jutnak már el hozzá ezek a képek és ezek a hangok, egyre kisebb a tér, amit befoghat, zsugorodnak a tárgyak, foszlanak az emlékek. Lassú, valószínűtlenül hullámzó tüzek égetik és így szűkítik körülötte a világot, üszkösítik az emlékezetre érdemes sorsokat.

Timárné állt előtte, vizes kezével végigsimította a homlokát, csodálkozott. Majd egy hokedlit tett Ottilia asszony mellé, hogy üljön csak rá. Timárné éppen mosott. Nagy pléhteknőben áztatta a ruhákat. Ottilia asszony a botjával segítette magát, amíg bizonytalanul leült a fehérre mázolt hokedlire. Timárné várakozó tekintete elárulta, nem hitte volna, hogy Ottilia asszony valaha is meglátogatja őt. Azok a régi dolgok Ottilia asszonynál, most így visszagondolva rá, mintha nem is vele történtek volna meg, s ha valamiképpen mégis szóba kerülne, úgy tesz majd, mint aki semmiről sem tud semmit, mert a faluban kerengő szóbeszédet is sikerült elfojtania, hazugságnak minősített minden pletykát, átkozódott, bár arra a kérdésre, hogy honnan telhetett nekik háromszáz négyszögöl szőlőre, éppen a háború első éveiben, bármennyire is erőlködött, nem tudott meggyőző választ, magyarázatot adni. Egyszer ugyan mondott valamit a szüleiről, hogy a Szamos mellett eladtak egy gyümölcsöst, de hát ő maga vált a legbizonytalanabbá, ha a szüleit szóba hozta. Ottilia asszony emlékeztetett egy régi beszélgetésre, még otthon, a férje állandó vendégeivel, Fritzer és Réthy urakkal, s abból az derült ki, hogy Timárné annak a bizonyos bolond grófnak a törvénytelen lánya, aki a Túr vidékén egy repülő alkalmatossággal ijesztgette a folyóparton ruhát sulykoló asszonyokat. Merthogy annak a grófnak a repülés volt a mániája. Végül is, hogy ki lehetett a bolond gróf, Ottilia asszony már nem tudott utána járni. Most sem azért jött Timárékhoz. A bottal arasznyi egyenes vonalat húzott

lába előtt a homokba, majd rendszerezte a gondolatait. Két dolog miatt jöttem, kezdte volna, ha az asszonyon, aki egyre nyugtalanabban szorongatta a pléh-teknőt, a gyűlölködő pillantás helyett barátságosabb jeleket vett volna észre. De nem, ahogyan telt az idő, az asszony egyre türelmetlenebbül toporgott Ottilia asszony előtt, s alig várta, hogy a váratlan látogató megszólaljon, s ő azonnal — bármit mondjon is — ridegen elutasíthassa. Erre várt Timárné, s ezt Ottilia asszony megérezte. Jobbnak látta tehát, ha vár még, hátha csillapodik Timárné gyűlölete, s előadhatja, amiért jött. Azt a bizonyos két dolgot. Az egyik lenne a kert, bizonyosan. Rendbe kellene tenni a kertet. S a másik ezzel szorosan összefügg . . . az ő helyzete, hogy reggelente egyre nehezebb a feje, hányinger kerülgeti, s a gyengeség, amitől a legjobban szenved. S ha már meghal, mert pontosan érzi ő ezt, akkor ne maradjon utána ilyen elhagyatott, gazos az a kert. Halála után a kipucolt kert az ő életére emlékeztetné az embereket. Mert nagyon jól tudta ő azt is, hogy a faluban a legmagasabb, ám igen régi épület, a hatalmas kert az ő halála után eltűnik. A házat lebontják, a kertet felszántják, s majd egy idegen fog élni ott, ahol ő most a halálát várja. Nem haragszik, dehogyan haragszik ő az idegenre, hiszen az is megöregszik egyszer, s az ő házat is elbontják majd, nyilvánvalóan nem történhet másként. Valahol messze megszülető, majd megerősödő szomorúság öntötte el, ahogyan annak az idegennek a sorsára gondolt, s azokra az esélyekre, amelyek nemigen különböznek majd az övétől, s amelyben egyébként a legnagyobb meglepetést éppen az a felismerése okozta, hogy meghalhat. Jó lenne erről Timárnéval is beszélni, de az előredöntött vállal várakozott, s Ottilia asszony kissé megijedt, hogy ez a Timárné — mint oly sokan a faluban — pocskondiázni fogja a férjét, s ez ellen már nem tehet semmit. Mert hiszen csak Timárné tudhatott arról, csak ő terjeszthette el, ami ma oly sokszor elhangzik a kocsmákban, az alkalmi utcai beszélgetéseken . . . Hogy a huszár-százados, az ő férje, tehetetlen volt, ha asszonyok ágyába bújt. Éppenséggel nem is azért haragudott Ottilia asszony, hanem amit Timárné találhatott ki, még ha bizonyítani nem is lehet . . . Egyszóval a forró víz, a gőzölögtetés . . . Hogy a huszár-századosnak előbb forró vízbe kellett tartani a micسدáját, ha fehérnép mellé bújt az ágyba. Vagy forró vízbe, vagy gőzölögtetni. „Te is gőzölögtetsz már, mint a huszárkapitány?“, kapitányt mondtak, nem századost egyszer a fűszeresnél, amikor az idős eladóval beszélgetett az egyik paraszt, s nem vették észre Ottilia asszonyt. És jókat nevettek. Ottilia asszony nem emlékezett semmilyen forró vízre és semmiféle gőzre, igaz, pár hónapig élt a férjével, rövid, szokatlan és furcsa volt az egész, s máig is hihetetlen, de hát ennyi volt az ő házassága. Lehetséges, hogy Timárné többet tudna erről mondani? Vagy Timárné férje? De hát hogyan is kérdezze meg? Úgy döntött, hogy legjobb lesz elfelejteni. Egyébként hogyan is zaklathatná ezzel a minden pillanatban robbanni készülő Timárnét, amikor elképzelve az is, hogy férjéről Fritzer úr terjesztette a pletykát, aki Ottilia asszonynak már ismeretségük első percétől ellenszenves volt. A kíváncsiság azért mégiscsak furdalta: harminc évvel az eltűnése után hogyan élhet ilyen makacsul ez az emlék a férjéről? Emlék? Mindenki ezen nevet, a kicsitől a nagyig. És ezt most már nem felejtik el sohasem. Ottilia asszony szégyellte magát, valamilyen kibúvót keresett, hogyan hagyhatná itt az udvart. Timárné is észrevehette a nő zavarát és megkérdezte, hogy nem kér-e egy pohár vizet? Ottilia asszony bólintott, s Timárné otthagya a teknőt, a kúthoz lépett, majd hirtelen visszafordult Ottilia asszonyhoz, aki éppen az eget kémlelte.

A fülledtség, a mozdulatokat merevítő szorongás feloldódott, az utca felől közelítette meg őket a nyári eső. Sistergett a szőlőleveleken, kattogott a kiszáradt

kerítés deszkáján. Ottilia asszony a hokedlit a kút mellé, az eperfa alá állította, majd ráült. Timárné pohara remegett a kezében, de azért ivott a vízből. Az öregnek a víz már a mindene, motyogta, egyébként is, nincs a víznél fontosabb számára, néha egy kis tea, egy kis tej, aztán persze a homoki víz, merthogy annak a legjobb az íze. Annak idején Jármly Dénes olykor-olykor hozott neki egy-egy üveggel, de aztán ahogy elmaradt, vizet sem kapott. A kellemes hűvösség átjárta, felélénkült és a kút iránt kezdett érdeklődni, vajon az alsó betongyűrűkben hagytak-e nagy lyukakat, merthogy azt úgy szokás letenni a mély földbe. Nyolc gyűrű vizünk van, válaszolt erre az asszony, s nem magyarázkodott tovább. Egy-egy esőcsepp átcsúszott az eperfa lombjában, de ez nem zavarta Ottilia asszonyt, s most már az sem, hogy hallgatott arról, miért is jött ide. Messzire bámult, s azt a sok félelmet, ami az utóbbi pár héten kínozta, szétmosta a gyors nyári zápor. Timárné is megenyhült kissé, s az országút, ahol az imént áttörte magát botjával, hivatgatta. Timárné kérdően nézett rá, valamiért csak idejött, de tévedésből nyitott be az udvarra, máshová akart ő menni, merthogy minden másnap hoznak neki egy liter tejet, s ma elfelejtették... Timárné persze nem hitte el, de Ottilia asszony a lassan alábbhagyó záporban már behúzta maga mögött a kaput, s a gőzölgő országút szélén megállva várta, hogy elhaladjon előtte egy lovas kocsi.

VÁRNAI LÁSZLÓ FOTOGRAFIKÁJA